

20 Η εξειδικευμένη μετάφραση στον υποτιτλισμό των ντοκιμαντέρ: μια ιδιότυπη επικοινωνιακή περίπτωση

Θεόδωρος Βυζάς

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο άρθρο αυτό, μελετάμε τη διαγλωσσική οπτικοακουστική μετάφραση μέσα από την ποιότητα της μετάφρασης ειδικού λεξιλογίου με έμφαση στα μεταφραστικά λάθη. Το υπό μελέτη υλικό αποτελείται από δύο ντοκιμαντέρ ιατρικής θεματικής στην αγγλική με ελληνικούς υποτίτλους και αποδεικνύουμε ότι η εν λόγω εξειδικευμένη μετάφραση αποτελεί ιδιότυπη επικοινωνιακή περίπτωση.

Specialised translation in documentary subtitling: an idiosyncratic communication situation

Theodoros Vyzas

ABSTRACT

In this article, we study interlingual audiovisual translation through the quality of translation of specialised vocabulary with emphasis on translation errors. Our corpus consists of two English language documentaries with Greek subtitles, which deal with medical matters. We prove that this kind of specialised translation constitutes an idiosyncratic communication situation.

0 Εισαγωγή

Στο άρθρο αυτό εστιάζουμε στη διαγλωσσική οπτικοακουστική μετάφραση (ΟΑΜ) (Luyken et al., 1991) και ειδικότερα στην ποιότητά της με αιχμή το ειδικό λεξιλόγιο και τη φρασεολογία μέσα από την καταγραφή μεταφραστικών λαθών. Συγκεκριμένα, μελετάμε δύο υποτιτλισμένα ντοκιμαντέρ¹ ιατρικής θεματικής με την αγγλική ως γλώσσα πηγή και την ελληνική ως γλώσσα στόχο, με σκοπό να αποδείξουμε ότι η μετάφραση των ντοκιμαντέρ αποτελεί ιδιότυπη επικοινωνιακή περίπτωση εξαιτίας της εξειδίκευσης και του υποτιτλισμού.

Η διαδικτυακή αναζήτηση ανέσυρε ελάχιστα άρθρα για την εξειδικευμένη μετάφραση στον υποτιτλισμό των ντοκιμαντέρ, όπως επιβεβαιώνουν και διάφοροι ερευνητές (Gambier, 2004· Espasa, 2004· Matamala, 2009), ενώ δεν εντοπίστηκε μελέτη για την ελληνική γλώσσα.

¹ Ευχαριστούμε θερμά την ΕΡΤ που είχε την ευγενή καλοσύνη να μας παραχωρήσει το υλικό.

Η μελέτη ξεκινάει με βιβλιογραφική επισκόπηση για την αξιολόγηση της μετάφρασης και τον ρόλο των λαθών. Ακολουθούν οι ιδιαιτερότητες του υποτιπλισμού και γίνεται αναφορά στον ρόλο του ειδικού λεξιλογίου και της εξειδικευμένης μετάφρασης στον υποτιπλισμό των ντοκιμαντέρ. Κατόπιν παρουσιάζονται το υλικό αναφοράς και η μεθοδολογία για τον έλεγχο ποιότητας της εξειδικευμένης μετάφρασης με το μοντέλο της Gerzymisch-Arbogast (2008) σε συνδυασμό με το μοντέλο τυπολογίας λαθών των Toudic et al. (2014) κατάλληλα προσαρμοσμένα. Η ορθότητα των ελληνικών ισοδυνάμων ελέγχεται με χρήση ειδικών λεξικών και συναφών κειμένων. Τέλος, με βάση τα συμπεράσματα για την ποιότητα της μετάφρασης ελέγχεται η εκπλήρωση του στόχου των ντοκιμαντέρ για αξιόπιστη ενημέρωση.

1 Αξιολόγηση μεταφράσματος

Η βιβλιογραφική επισκόπηση από διάφορους ερευνητές (Morin-Hernández, 2009· Lavault-Olléon & Allignol, 2014· Scarpa, 2010) έδειξε ότι όλα τα μοντέλα μεταφραστικής διαδικασίας περιλαμβάνουν έλεγχο ποιότητας, καθώς κάθε μετάφραση είναι ένα προϊόν που προορίζεται για συγκεκριμένο κοινό και έχει συγκεκριμένη χρήση (Toudic et al., 2014). Προϋπόθεση διασφάλισης ποιότητας είναι η αναθεώρηση ενώ πυρήνας της αναθεώρησης είναι ο έλεγχος των λαθών, ωστόσο, ελάχιστες είναι οι σχετικές εμπειρικές μελέτες (Scarpa, 2010).

Ερευνητές (O'Brien, 2012· Larose, 1989· Maier, 2000) επισημαίνουν ότι σχεδόν όλα τα πρότυπα αξιολόγησης επαγγελματικών μεταφράσεων εστιάζουν στην αποδοχή ή την απόρριψη του μεταφράσματος και όχι στη λειτουργικότητά του, τη χρήση του από τον τελικό αποδέκτη ή την επικοινωνιακή περίσταση. Κατά τη Nord (2005), η αξιολόγηση πρέπει να γίνεται και σε μικροκειμενικό και σε μακροκειμενικό επίπεδο, καθώς ο μεταφραστής μπορεί να έχει προβεί σε επιλογές για να ανταποκριθεί στη μακροκειμενική λειτουργία του κειμένου στόχος, η οποία και καθορίζει τη βαρύτητα του κάθε λάθους. Πάντως, κατά τα διάφορα μοντέλα ελέγχου (House, 2015· Kingscott, 2013· Horguelin & Hosington, 1980· Gouadec, 2010), σε πρώτο επίπεδο πρέπει να ελέγχονται τα λεξιλογικά και τα συντακτικά μέσα.

Βασικό στοιχείο της ποιότητας ή επάρκειας της μετάφρασης είναι η αποδεκτότητα του μεταφράσματος. Σύμφωνα με τους Beeby et al. (2011), η αποδεκτότητα καθορίζεται από τα εξής: α) αν το μετάφρασμα μεταδίδει αποτελεσματικά το νόημα του πρωτοτύπου, β) τη λειτουργία του μεταφράσματος (μέσα στο πλαίσιο των οδηγιών μετάφρασης, των προσδοκιών των αναγνωστών και των συμβάσεων του συγκεκριμένου κειμενικού είδους στον πολιτισμό-στόχο) και γ) αν κάνει χρήση της κατάλληλης γλώσσας σε επίπεδο γραμματικής, ορθογραφίας και σύνταξης.

Ένα μοντέλο κατηγοριοποίησης των λαθών που χαρακτηρίζεται από ευκρίνεια είναι αυτό του Mossor (2014). Διακρίνονται τέσσερις κύριες κατηγορίες λαθών, δύο από τις οποίες αφορούν στη γνωσιακή διάσταση και στο περιεχόμενο όπου έμφαση δίνεται στην ακρίβεια και την πληρότητα. Ειδικά για την ορολογία, η American Translators Association θεωρεί πως προκύπτει μεταφραστικό λάθος όταν ενώ στο κείμενο πηγή χρησιμοποιείται ο κατάλληλος όρος, στο κείμενο στόχος δεν χρησιμοποιείται ο ισοδύναμος όρος από το οικείο θεματικό πεδίο αλλά άλλος με εσφαλμένη ή ακατάλληλη σημασία. Αυτός ο τύπος λάθους αφορά όρους από διάφορα πεδία και απαντά σε κείμενα είτε με μεγάλη είτε με μικρή εξειδίκευση.

2 Ο υποτιτλισμός ως οπτικοακουστική μετάφραση

Οι Díaz Cintas and Remael (2007) ορίζουν τον υποτιτλισμό ως τη μεταφραστική πρακτική που συνίσταται στην προβολή, συνήθως στο κάτω μέρος της οθόνης, ενός γραπτού κειμένου που επιχειρεί να αποδώσει τον πρωτότυπο διάλογο των ομιλητών καθώς και τα στοιχεία λόγου που εμφανίζονται στην οθόνη (π.χ. γράμματα, γκράφιτι, επιγραφές, πανό) και τις πληροφορίες από το ηχητικό υλικό (π.χ. τραγούδια, φωνές εκτός κάμερας).

Ο Gottlieb (1994) και οι Hatim and Mason (1997) επισημαίνουν τον αποσπασματικό και ουδέτερο χαρακτήρα του υποτιτλισμού, καθώς περιλαμβάνει μόνο τα λεξιλογικά και τα συντακτικά χαρακτηριστικά των διαλόγων αφού δεν μπορεί να αποτυπώσει τον ρυθμό και τον επιτονισμό του προφορικού λόγου. Επιπλέον, εξαιτίας των χωροχρονικών περιορισμών που διέπουν τους υποτίτλους, βασική παράμετρος της δουλειάς του υποτιτλιστή, ο οποίος εργάζεται χωρίς οδηγίες (Pedersen, 2011), είναι η συμπύκνωση στην οποία οφείλεται η απώλεια πληροφοριών αλλά και οι κακές μεταφράσεις (Ivarsson and Carroll, 1998). Έχει πάντως αποδειχθεί ότι εντέλει δεν χάνεται ουσιαστική πληροφορία ενώ ο θεατής ανακτά το νόημα μέσω της εικόνας και του ήχου (Kabara, 2015· Luyken et al., 1991).

3 Ντοκιμαντέρ

3.1 Τα χαρακτηριστικά των ντοκιμαντέρ

Το ντοκιμαντέρ είναι κινηματογραφική ταινία συνήθως μικρού ή μεσαίου μήκους, που βασίζεται σε τεκμήρια, όπως κινηματογραφικό και φωτογραφικό υλικό, έγγραφα, συνεντεύξεις κ.λπ. και που αναφέρεται σε ιστορικά, πολιτικά, τεχνολογικά, καλλιτεχνικά και άλλα θέματα με στόχο να ενημερώσει, να διδάξει και να ψυχαγωγήσει τον θεατή και εντέλει να τον ωθήσει σε δράση (Hanouille, 2017· Juel, 2006). Κατά τον Grierson (στο Hardy, 1966), το ντοκιμαντέρ αποτελεί μια δημιουργική αντιμετώπιση της πραγματικότητας. Πρόκειται λοιπόν για πολυτροπικό κείμενο με υψηλή πληροφορητικότητα, χάρη στις πολλαπλές συνεντεύξεις, τις αφηγήσεις και την εναλλαγή εικόνων (González-Requena, 1989), που απευθύνεται στο ευρύ κοινό αποτελώντας έτσι ένα δημοκρατικό εκλαϊκευτικό μέσο για τη

διάδοση της επιστήμης και την προσέγγιση της πραγματικότητας (Christensen, 2007), με την εξειδίκευση να είναι πάντα παρούσα άλλοτε σε άλλο βαθμό (Matamala, 2010). Εξυπακούεται ότι οι προσδοκίες των θεατών για αξιόπιστη πληροφόρηση πρέπει να εκπληρωθούν (Matamala, 2009· Espasa, 2004).

3.2 Ορολογία, εξειδικευμένη μετάφραση και ντοκιμαντέρ

Ο γνωσιακός χαρακτήρας της ορολογίας είναι δεδομένος, καθώς οι όροι και η φρασεολογία συνδέονται με κάποια ειδικότητα ενώ η συχνότητα εμφάνισής τους μας πληροφορεί για το γνωστικό πεδίο (Depecker, 2002· Conceição, 2005). Το γνωσιακό, ήτοι εννοιολογικό, περιεχόμενο μεταφέρεται μέσω της εξειδικευμένης επικοινωνίας, όπως η μετάφραση. Σημαντική παράμετρος για τη μελέτη μας είναι η συχνή ανισομορφία όρων μεταξύ γλωσσών, ακόμη και στις θετικές επιστήμες (Janssen et Van Campenhoudt, 2005), με αποτέλεσμα να είναι δύσκολη η ανεύρεση ισοδυνάμων. Ωστόσο, η συνωνυμία και η σημασιολογική παραλλαγή συμβάλλουν στην αποσαφήνιση των εννοιών (Silva, 2005· Dury, 1999).

Λόγω της εκλαΐκευσης, τα ντοκιμαντέρ αποτελούν ιδιαίτερη επικοινωνιακή περίπτωση ευθύς εξαρχής και μπορούν να θεωρηθούν παραδείγματα εξειδικευμένου λόγου, καθώς πάντα περιέχουν ειδικό λεξιλόγιο, το εννοιολογικό περιεχόμενο του οποίου υποστηρίζεται και από την εικόνα. Για να γίνουν προσβάσιμα στο ευρύ κοινό που ομιλεί γλώσσα διαφορετική από εκείνη της ταινίας, οι μεταφραστές-υποτιλιστές θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους την ετερογένεια των θεατών ως προς την ηλικία, το πολιτισμικό υπόβαθρο και τις ειδικές γνώσεις του καθενός (Hanouille, 2017· Espasa, 2004). Κατά συνέπεια, κατά τη μετάφραση ειδικού λεξιλογίου οι μεταφραστές ως μη ειδικοί του εκάστοτε πεδίου αντιμετωπίζουν τις εξής δυσκολίες: αναγνώριση όρων, κατανόηση όρων, εξεύρεση ισοδυνάμων, αντιμετώπιση της κατονομαστικής παραλλαγής όρων, επιλογή μεταξύ όρων από συναφή κείμενα και όρων από λεξικά, παράκαμψη της απουσίας ισοδυνάμου, αντιμετώπιση της αμφισημίας και διαχείριση ισοδυνάμων που είναι ασαφή για το ευρύ κοινό (Matamala, 2009).

4 Μελέτη του οπτικοακουστικού υλικού

4.1 Σύντομη παρουσίαση των ταινιών ντοκιμαντέρ

Τα δύο αγγλόφωνα ντοκιμαντέρ είναι ιατρικής θεματολογίας. Το ένα είναι διάρκειας 45 λεπτών με αγγλικό τίτλο “Programmed to be fat?” και ελληνικό «Υπέρβαροι από κούνια;» - στο εξής ΥΒ -, εστιάζει στις αιτίες της παχυσαρκίας και είναι καναδική παραγωγή του 2011. Το άλλο, διάρκειας 52 λεπτών με αγγλικό τίτλο “Lethal Fake Medicine” και ελληνικό «Θανατηφόρα ψεύτικα φάρμακα» - στο εξής ΨΦ -, είναι δανική παραγωγή του 2016 και ασχολείται με τους τρόπους παραγωγής, πώλησης και διανομής παράνομων φαρμάκων, καθώς και τις επιπτώσεις τους στην υγεία των ασθενών. Το ειδικό λεξιλόγιο προέρχεται

κυρίως από το ιατρικό πεδίο (ανατομική και φυσιολογία) και συναφή πεδία όπως φαρμακολογία, βιοχημεία και χημεία. Περιλαμβάνονται εμπορικές ονομασίες φαρμάκων, ονόματα νοσοκομείων και φορέων, καθώς και ολιγάριθμοι οικονομικοί και νομικοί όροι.

4.2 Μεθοδολογία

Για να ελέγξουμε την ποιότητα της μετάφρασης, υιοθετούμε καταρχάς το μοντέλο της Gerzymisch-Arbogast (2008), που εξετάζει την εξειδικευμένη μετάφραση σε τριπλό επίπεδο: α) ατομιστικό για το λεξιλόγιο, β) ολιστικό-ατομιστικό για τις υπερ-προτασιακές δομές, και γ) ολιστικό για το πλήρες κείμενο. Εστιάζουμε στα δύο πρώτα επίπεδα, καθώς, στο πλαίσιο της σύντομης αυτής μελέτης, μας επιτρέπουν να δείξουμε ότι το υποπιτλισμένο ντοκιμαντέρ αποτελεί επικοινωνιακή περίπτωση με ιδιαιτερότητες.

Ειδικά για τον έλεγχο σε πρώτο επίπεδο, χρησιμοποιήσαμε το μοντέλο ανάλυσης λαθών των Toudic et al. (2014), προσαρμοσμένο στις ανάγκες της μετάφρασης ντοκιμαντέρ, καθώς η αρχική εκδοχή αφορά την επαγγελματική μετάφραση. Για τον έλεγχο σε δεύτερο επίπεδο, η μεταφορά του νοήματος και η συνεκτικότητα διασφαλίζονται με την ισοτοπία κατά Greimas όπως περιγράφεται από την Gerzymisch-Arbogast (2008): μεταφορά νοήματος με συσσωματώματα πληροφορίας (συνδυασμός όρων) από το πρωτότυπο στο μετάφρασμα σε υπερ-προτασιακό επίπεδο, ώστε να διασφαλίζεται η συνεκτικότητα του κειμένου.

Σε ατομιστικό επίπεδο, για την αναγνώριση των αγγλικού ειδικού λεξιλογίου και την καταλληλότητα των ελληνικών ισοδυνάμων χρησιμοποιήθηκαν γλωσσικοί πόροι που εμφανίζονται στη βιβλιογραφία στο τέλος του άρθρου. Η εξαγωγή όλων των όρων έγινε χειρακτικά από το κάθε σενάριο ενώ μελετήθηκαν αποκλειστικά και μόνο τα υποπιτλισμένα μέρη.

4.3 Ευρήματα – Σχολιασμός

Ακολουθεί σε πρώτη φάση το προσαρμοσμένο μοντέλο των Toudic et al. (2014), όπου για κάθε περίπτωση παρατίθενται παραδείγματα στην αγγλική με την ελληνική απόδοσή τους ενώ καταγράφεται και ο αριθμός περιπτώσεων κατά ταινία.

1. *Ακατάλληλη ορολογική – φρασεολογική παραλλαγή*: reproductive tract > αναπαραγωγικό κομμάτι. ΥΒ: 6, ΨΦ: κανένα.
2. *Ακατάλληλος όρος – φρασεολογία που ανήκει σε άλλο πεδίο*: Obesogens > Ογκογόνα. ΥΒ: 1 με δεκαέξι εμφανίσεις, ΨΦ: κανένα.
3. *Ορολογική – φρασεολογική ασυνέπεια στο κείμενο στόχος*: obese > παχύσαρκος / υπέρβαρος, undercover work / undercover agent > μυστικός πράκτορας. ΥΒ: 1, ΨΦ: 2.

4. *Παράλειψη σημαντικού λεξιλογικού στοιχείου από πολυλεκτικό όρο ή φρασεολογία*: weight gain effect > αύξηση βάρους, BEEP Hematology and Oncology > ογκολογική κλινική. ΥΒ: 2, ΨΦ: 5.

5. *Παράλειψη δευτερεύοντος λεξιλογικού στοιχείου από πολυλεκτικό όρο ή φρασεολογία*: estrogen replacement drug > υποκατάστατο οιστρογόνου, counterfeit versions of popular medications > πλαστά φάρμακα. ΥΒ: 27, ΨΦ: 4.

6. *Πλήρης παράλειψη*: embryo > ∅, jurisdiction and police station > αστυνομικό τμήμα. ΥΒ: 9, ΨΦ: 5.

7. *Αδικαιολόγητη προσθήκη πληροφορίας με μικρή επίπτωση στο κείμενο στόχο*: Bisphenol A > Δισφαινόλη Α ή BPA, ∅ > Levitra. ΥΒ: 1, ΨΦ: 11.

8. *Αδικαιολόγητη προσθήκη πληροφορίας με σημαντική επίπτωση στο κείμενο στόχο*: ΥΒ και ΨΦ: κανένα.

Σε πρώτο επίπεδο, διαπιστώνεται επιπλέον η επίπτωση της συχνότητας κάποιων όρων, καθώς και ότι το ίδιο ειδικό λεξιλόγιο σε κάποιες περιπτώσεις μεταφράζεται διαφορετικά (L'Homme, 2004). Κατόπιν, σε ατομιστικό-ολιστικό επίπεδο κατά Gerzymisch-Arbogast (2008), ελέγχουμε δύο αποσπάσματα με μεταφραστικές ιδιαιτερότητες από κάθε ταινία.

i) *"Programmed to be fat?" / «Υπέρβαροι από κούνια;»*

Ακολουθούν τα παραδείγματα από το 5ο και το 30ό λεπτό αντίστοιχα. Οι όροι εμφανίζονται με εντονότυπους χαρακτήρες.

Retha Newbold was studying **reproductive changes** caused by an **estrogen replacement drug** called **D.E.S.** But her **hormone-primed mice** had become fat. I wasn't paying attention to **body mass, body fat**. I was only really focusing in on the **reproductive tract**. But I knew at that point I had to deal with it.

Η Ρίθα Νιούμπολντ μελετούσε τις **αναπαραγωγικές μεταβολές** που προκαλούσε ένα **υποκατάστατο οιστρογόνου**, το **DES**. Όμως, τα **γεμάτα ορμόνη ποντίκια** της είχαν παχύνει. Δεν έδινα προσοχή στη **μάζα σώματος** ή στο **σωματικό λίπος**. Ήμουν επικεντρωμένη στο **αναπαραγωγικό κομμάτι**. Όμως, τότε κατάλαβα ότι έπρεπε να το αντιμετωπίσω.

Right now, the study is only following children to six months of age. But the study's directors are hoping it can be extended to at least six **years** of age, to measure the **effect of Obesogens** on their **weight gain**. An even bigger study of **Obesogens** has started across the Atlantic.

Τώρα η μελέτη παρακολουθεί παιδιά μόνο έως έξι μηνών. Όμως, οι επικεφαλής της έρευνας ελπίζουν να επεκταθεί έως τα έξι χρόνια τουλάχιστον, για να δουν την **επίδραση των ογκογόνων** στην **αύξηση βάρους** τους. Μία ακόμα μεγαλύτερη μελέτη **ογκογόνων** έχει ξεκινήσει πέρα από τον Ατλαντικό.

Στο πρώτο παράδειγμα οι όροι αποδίδονται με επάρκεια εκτός του *reproductive tract*, όπου προκρίνουμε το *αναπαραγωγικό σύστημα*. Γενικά διατηρείται η ισοτοπία και διασφαλίζεται η

μεταφορά του νόηματος και η συνεκτικότητα. Στο δεύτερο απόσπασμα, η διπλή προβληματική απόδοση του *obesogen* ως *ογκογόνο* (ογκολογία) θεωρείται μείζον λάθος εξαιτίας του κεντρικού ρόλου στη θεματική και της μεγάλης συχνότητάς του (Williams, 2009).

ii) “*Lethal Fake Medicine*” / «*Θανατηφόρα ψεύτικα φάρμακα*»

Παρατίθενται τα παραδείγματα από το 25ο και το 29ο λεπτό αντίστοιχα. Οι όροι εμφανίζονται με εντονότυπους χαρακτήρες.

The person who is making it takes a **pill** from one person he takes the **packaging** from another person he will get it stripped at a third place and he will pack the material at a fourth place. Until the time you organize a raid you will see the material has shifted. Now you have to go to another **jurisdiction** and **police station**.

Ο παρασκευαστής παίρνει ένα **χάπι** από κάποιον παίρνει τη **συσκευασία** από κάποιον άλλο τα φτιάχνει όλα σ' ένα τρίτο μέρος και συσκευάζει το προϊόν σ' ένα τέταρτο μέρος. Μέχρι να οργανώσεις μια έφοδο το προϊόν βρίσκεται κάπου αλλού. Τότε θα πρέπει να πας σε άλλο **αστυνομικό τμήμα**.

Same with this. Some of the **drugs** are just **sugar pills** but many of these **medicines** can be very dangerous. It is dangerous to **buy things online** and that is what this operation is about. To change peoples thinking. Especially young people who live their lives at the **internet**. That's why you are very important for them.

Έτσι κι εδώ: κάποια μπορεί να είναι **ψευδοφάρμακα** αλλά πολλά **φάρμακα** μπορεί να είναι επικίνδυνα. Θέλουμε να δείξουμε τους κινδύνους της **διαδικτυακής αγοράς φαρμάκων** και να αλλάξουμε τη νοοτροπία ιδίως των νέων ανθρώπων που ζουν στο **διαδίκτυο**. Κάνουν τα πάντα **διαδικτυακά**. Γι' αυτό είστε πολύ σημαντικοί για εκείνους.

Και στις δύο περιπτώσεις αποδίδεται επαρκώς το νόημα και διασφαλίζεται η συνεκτικότητα.

5 Τελικές παρατηρήσεις

Καθώς πρόθεσή μας ήταν να αναδείξουμε τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της μετάφρασης-υποπιλισμού των ντοκιμαντέρ, επιχειρούμε, προς επίρρωση, μια σύγκριση με το μοντέλο των Lozano and Matamala (2009), που επινοήθηκε για την ΟΑΜ τηλεοπτικής σειράς με ιατρική θεματική. Τακτικές όπως η παράλειψη ή η προσθήκη όρων ή τμημάτων τους θεωρούνται μεταφραστικές στρατηγικές από τις ερευνήτριες, ενώ στο μοντέλο των Toudic et al. (2014) αντιστοιχούν σε λάθη. Επομένως, επιβεβαιώνεται ότι η ΟΑΜ των ντοκιμαντέρ αποτελεί μετάφραση με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και συμφωνούμε με την άποψη για τη διαφοροποίηση της βαρύτητας των λαθών ανάλογα με την επικοινωνιακή περίσταση.

Μετά από συνολικό κειμενικό έλεγχο, μείζον λάθος θεωρούμε αυτό που ήδη επισημάνθηκε, καθώς κατά τη γνώμη μας, κατά τα λοιπά, το νόημα του πρωτοτύπου και στις δύο ταινίες μεταφέρεται αποτελεσματικά μέσω των υποτίτλων με χρήση της κατάλληλης γλώσσας σε επίπεδο γραμματικής, ορθογραφίας και σύνταξης και το μετάφρασμα καθίσταται λειτουργικό

ως προς τις προσδοκίες των θεατών, οπότε τα δύο ντοκιμαντέρ επιτελούν τον σκοπό τους για αξιόπιστη ενημέρωση και παρότρυνση για δράση. Παρά τη δεδομένη συνδρομή της εικόνας ειδικά στην ταινία ΥΒ, όπου μάλλον καλύπτεται η ορολογική αστοχία, το λάθος είναι κρίσιμο σε μακροδομικό επίπεδο και συμφωνούμε με τους Βαλεοντή και Κριμπά (2014: 23) ότι και σε εκλαϊκευμένα κείμενα είναι απαράδεκτη η χρήση αυτοσχέδιων όρων «που είναι λανθασμένοι ή δικαιολογημένα μη αποδεκτοί από τους ειδικούς του πεδίου».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Υλικό αναφοράς

Krøgholt, M. (2016). *Lethal Fake Medicine / Θανατηφόρα ψεύτικα φάρμακα*. Denmark: Bullitt Film / Krøgholt & Ko.

Ridout, S., Slinger, H. & Darling, S. (2011). *Programmed to be fat? / Υπέρβαροι από κούνια*. Canada: Dreamfilm Productions / Canadian Broadcasting Corporation.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Βαλεοντής, Κ. Ε. και Κριμπάς, Π. Γ. (2014). *Νομική γλώσσα, νομική ορολογία: θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

American Translators Association. [πρόσβαση 18 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από https://www.atanet.org/certification/aboutexams_error.php.

Beeby, A., Fernández, M., Fox, O., Hurtado Albir, A., Kuznik, A., Neunzig, W., Rodríguez, P., Romero, L. and Wimmer, S. (2011). Results of the validation of the PACTE translation competence model: translation problems and translation competence. Στο: C. Alvstad, A. Hild and E. Tiselius (Eds.). *Methods and strategies of process research: integrative approaches in translation studies*. Amsterdam: John Benjamins, pp. 317-343.

Christensen, L. L. (2007). *The Hand-on Guide for Science Communicators: A Step by Step Approach to Public Outreach*. New York: Springer Science + Business Media, LLC.

Conceição, M. C. (2005) *Concepts, termes et reformulations*. Lyon : PUL.

Depecker, L. (2002). *Entre signe et concept*. Paris : Presses Sorbonne Nouvelle.

Díaz Cintas, J. and Remael, A. (2007). *Audiovisual Translation: Subtitling*. Manchester: St. Jerome Publishing.

Dury, P. (1999). Les variations sémantiques en terminologie : étude diachronique et comparative appliquée à l'écologie. Στο: V. Delavigne et M. Bouveret (dir.) *Sémantique des termes spécialisés*. Rouen : Publications de l'Université de Rouen – CNRS, pp. 17-32.

Espasa, E. (2004). Myths about documentary translation. Στο: P. Orero (ed.) *Topics in audiovisual translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, pp. 183-197.

Gambier, Y. (2004). Tradaptation cinématographique. Στο: P. Orero (ed.) *Topics in audiovisual translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, pp. 169-181.

Gerzymisch-Arbogast, H. (2008). Fundamentals of LSP Translation. Στο H. Gerzymisch-Arbogast, G. Budin & G. Hofer (Eds.) *LSP Translation Scenarios. MuTra Journal 2*. ATRC Group, pp. 7-64.

González-Requena, J. (1989). *El espectáculo informativo*. Madrid: Akal.

Gottlieb, H. (1994). Subtitling: diagonal translation. *Perspectives: Studies in Translatology* 2(1), pp. 101-121.

- Gouadec, D. (2010). *Translation as a Profession*. Amsterdam: John Benjamins.
- Hanoulle, S. (2017). *Translating Documentaries*. Doctoral Thesis. Universiteit Gent.
- Hardy, F. (ed.) (1966). *Grierson on documentary*. Revised edition. Berkeley, Ca: UCP.
- Hatim, B. and Mason, I. (1997). *The Translator as Communicator*. Taylor and Francis.
- Horguelin, P. A. and Hosington, B. M. (Thaon) (1980). *A Practical Guide to Bilingual Revision*. Montreal: Linguattech.
- House, J. (2015). *Translation Quality Assessment. Past and Present*. Abingdon: Routledge.
- Ivarsson, J. and Carroll, M. (1998). *Subtitling*. Simrisham: TransEdit.
- Janssen, M. et Van Campenhoudt, M. (2005). Terminologie traductive et représentation des connaissances : l'usage des relations hyponymiques. *Langages*, 157, pp. 63-80.
- Juel, H. (2006). Defining Documentary Film. *P.O.V. A Danish Journal of Film Studies*, 22, pp. 5-15.
- Kabara, T. (2015). What is Gained in Subtitling: How Film Subtitles Can Expand the Source Text. *Transcultural*, 7(1), pp. 166-179.
- Kingscott, G. (2013). An approach to Translation Quality Assessment. [πρόσβαση 18 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από <https://chicata.org/wp-content/uploads/2013/03/member-announcement-03-17-2013-Kingscott-Article-on-Quality-Assessment.pdf>
- Larose, R. (1989). *Théories contemporaines de la traduction*. 2e éd. Québec : PUQ.
- Lavault-Olléon, É. et Allignol, C. (2014). La notion d'acceptabilité en traduction professionnelle : où placer le curseur ? *ILCEA*, 19. [πρόσβαση 18 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από <https://journals.openedition.org/ilcea/2455>
- L'Homme, M.-C. (2004). *La terminologie : principes et techniques*. Montréal : PUM.
- Lozano, D. and Matamala, A. (2009). The Translation of Medical Terminology in TV Fiction Series. *VIAL. Vigo International Journal of Linguistics*, 6, pp. 73–88.
- Luyken, G.-M., Herbst, Th., Langham-Brown, J., Reid, H. and Spinhof, H. (1991). *Overcoming Language Barriers in Television. Dubbing and Subtitling for the European Audience*. Media Monographs 13. Manchester: European Institute for the Media.
- Maier, C. (2000). Introduction. *The Translator*, 6(2), pp. 137-148.
- Matamala, A. (2010). Terminological challenges in the translation of science documentaries: a case study. *Across Languages and Cultures*, 11, pp. 255-272.
- Matamala, A. (2009). Translating documentaries: From Neanderthals to the Supernanny. *Perspectives*, 17, pp. 93-107.
- Morin-Hernández, K. (2009). La révision comme clé de la gestion de la qualité des traductions en contexte professionnel. Thèse de doctorat. Université Rennes 2. [πρόσβαση 18 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από <http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/38/32/66/PDF/TheseMorinHernandez.pdf>
- Mossop, B. (2014). *Revising and Editing for Translators*. 3rd edition. London: Routledge.
- Nord, Ch. (2005). *Text analysis in translation*. 2nd edition. Amsterdam/New York: Rodopi.
- O'Brien, Sh. (2012). Towards a dynamic quality evaluation model for translation. *JosTrans*, 17 pp. 55-77. [πρόσβαση 18 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από http://www.jostrans.org/issue17/art_obrien.pdf
- Pedersen, J. (2011). *Subtitling Norms for Television: An Exploration Focussing on Extralinguistic Cultural References*. Amsterdam / Philadelphia. John Benjamins.

Scarpa, F. (2010). *La traduction spécialisée. Une approche professionnelle à l'enseignement de la traduction*. Ottawa : Les Presses Universitaires d'Ottawa.

Silva, R. (2005). Dynamique dénomminative et productivité morphologique en imagerie médicale. Στο: H. Béjoint et F. Maniez (dir.) *De la mesure dans les termes*. Lyon : PUL, pp. 381-393.

Toudic, D., Hernandez Morin, K., Moreau, F., Barbin, F. and Phuez, G. (2014). Du contexte didactique aux pratiques professionnelles : proposition d'une grille multicritères pour l'évaluation de la qualité en traduction spécialisée. *ILCEA*, 19. [πρόσβαση 18 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από <http://journals.openedition.org/ilcea/2517>

Williams, M. (2009). Translation Quality Assessment. *Mutatis Mutandis*, 2(1), pp. 3-23.

Λεξικά και λοιποί γλωσσικοί πόροι

Μούσλεχ, Τ. (2008). Φαρμακευτική αντιμετώπιση της παχυσαρκίας. *Ελληνικά Διαβητολογικά Χρονικά*, 21(2), σσ. 138-151.

Cambridge dictionary. Διαθέσιμο από <https://dictionary.cambridge.org>

Dorland's Medical Dictionary Online. <https://www.dorlandsonline.com/dorland/dictionary>

EFET. Δισφαινόλη Α. [πρόσβαση 18 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από http://www.efet.gr/images/efet_res/docs/library/Disfainoli_A_new.pdf

English Oxford dictionaries online. Διαθέσιμο από <https://en.oxforddictionaries.com/>

European Chemicals Agency. Δισφαινόλη Α. [πρόσβαση 18 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από <https://chemicalsinourlife.echa.europa.eu/el/bisphenol-a>

European Commission. Συχνές ερωτήσεις: Ενδοκρινικοί διαταράκτες. [πρόσβαση 18 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-2151_el.htm

Harvard medical dictionary of health terms. Διαθέσιμο από <https://www.health.harvard.edu/search?q=Medical+Dictionary+Of+Health+Terms>

IATE. Διαθέσιμο από <https://iate.europa.eu/home>

Medical Merriam-Webster. Διαθέσιμο από <https://www.merriam-webster.com/medical>

Medical Terms in Lay Language. University of Iowa. [πρόσβαση 18 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από <https://hso.research.uiowa.edu/medical-terms-lay-language>

Wolters Kluwer medilexicon. Διαθέσιμο από <https://www.medilexicon.com/dictionary>

Θεόδωρος Βυζάς

Επιστημονικός συνεργάτης

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων – Τμήμα Μετάφρασης και Διεμνησίας

Ηλ-ταχ.: vyzas@teiep.gr